

здорового способу життя, відвернення їх від шкідливих звичок, виховання особистості в душі добропорядності, патріотизму та любові до Батьківщини [2].

Однією з відмінностей сучасного хортингу з його історичним прототипом є те, що жінки також є учасниками цього виду спорту, і можуть змагатися нарівно з чоловіками.

На сьогоднішній день хортинг запроваджено в дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та вищих навчальних закладах, що дає змогу втілити основну його мету – охоплення оздоровчим рухом усіх верств населення України – від маленьких дітей до людей літнього віку, популяризація і підвищення ролі фізичної культури та спорту, патріотичне виховання, залучення дітей та юнацтва до здорового способу життя, відвернення їх від шкідливих звичок, виховання особистості в душі добропорядності, патріотизму та любові до своєї Батьківщини [3].

Виокремлюють наступні основні види хортингу [3, с. 30]: військово-спортивний хортинг – професійно-прикладний вид спорту для військових (воєнізовані естафети, смуги перешкод тощо); військовий хортинг – бойова армійська система; поліцейський хортинг – поліцейська бойова система та професійно-прикладний вид спорту поліції; бойовий хортинг – двобої серед чоловіків з мінімальними обмеженнями; ММА хортинг – змішане бойове мистецтво (єдиноборство); козацький хортинг – козацько-прикладна спеціальна система.

Популярність виду спорту зростає щомісяця. Найбільш динамічно цей вид спорту розвивається в країнах Європи (Україна, Словаччина, Великобританія, Румунія, Франція, Німеччина). У міжнародному спортивному співтоваристві хортинг розвиває Всесвітня Федерація Хортингу, яка заснована в Україні Е. А. Єрмоменком. Нині українська школа хортингу вважається найсильнішою у світі [5, с. 12].

Висновки: хортинг є тим видом спорту, який сприяє «пробудженню» національної свідомості українців; продовжувачем традицій бойового мистецтва козаків; сприяє розвитку не тільки фізичних, а й інтелектуальних та вольових здібностей.

Список використаних джерел

1. Бойко В. Розвиток силових якостей у студентів-хортингістів / В. Бойко, І. Малинський, Е. Єрмоменко, З. Діхтяренко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 7. – С. 104-112.
2. Діхтяренко З. Дослідження основних понять хортингу: «виховання», «хорт», «хортинг», «хортовий», «хортове виховання» у психолого-педагогічній та філософській літературі / З. Діхтяренко // Теорія і методика хортингу : зб. наук. праць. Вип. 1 / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/8728/>.
3. Єрмоменко Е. А. Хортинг – національний вид спорту України: метод. посібник / Е. А. Єрмоменко. – К.: Паливода А. В., 2014. – 1064 с.
4. Оржеховська В. Сучасні орієнтири та стратегії виховання дітей і молоді в Україні засобами хортингу // Теорія і методика хортингу. – 2014. – №. 1. – С. 113-117.
5. Петрович Ж. В., Єрмоменко Е. А. Хортинг – школа сили і честі юного українця [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/707687>.

УДК: 373.5.035:316.623-056.49

Тетяна Тарасова,

старший науковий співробітник лабораторії фізичного розвитку та здорового способу життя ІПВНАПН України, кандидат педагогічних наук

ВІЙСЬКОВО-СПОРТИВНА ГРА У ФОРМУВАННІ ПРОСОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Анотація. Автор, аналізуючи історію проведення військово-спортивних ігор у закладах середньої загальної освіти періоду незалежності України, визначає необхідність активізації такої форми ігрової діяльності для підлітків (11-15 років) з метою формування у них просоціальної поведінки, вироблення свідомого ставлення до виконання конституційного обов'язку захисту Батьківщини, особистої та громадської

безпеки, інтеріоризації соціально значущих норм і цінностей, оволодіння теоретичними знаннями і практичними уміннями в сучасних умовах розвитку держави.

Ключові слова: *військово-спортивні ігри, підлітки, просоціальна поведінка.*

Україна переживає складну економічну, соціально-політичну ситуацію, що пов'язана із веденням бойових дій в Донецькій і Луганській областях (загинуло понад 10 тис. українських громадян, 21 тис. поранені [1, с. 19]); потоком біженців з окупованих Криму і Севастополя, невизначеністю вирішення проблем для 1,8 млн. тимчасово переміщених осіб в інші регіони держави; окупацією 44 тис. км території, руйнуванням 20 % промислового потенціалу країни [2]; негативним психологічним впливом на розвиток і становлення особистості учня реалій військових дій: за даними Дитячого Фонду ООН (ЮНІСЕФ) у Донецькій області, майже 40% дітей віком 7-12 років та більше половини дітей віком 13-18 років стали безпосередніми свідками подій, що пов'язані з війною. Відповідно 14 % та 13 % бачили танки та іншу військову техніку, 13 % та 22 % бачили бої та сутички, 4 % і 15 % – побиття знайомих людей, 6 % та 5 % стали свідками погроз та застосування зброї [3].

Тривожні тенденції світу дитинства сприяють швидкому дорослішанню підлітків. Підлітковий вік (11–15 років) у психолого-педагогічній літературі називають кризовим. Це особливий вік, пов'язаний із рядом змін анатомо-фізіологічного характеру, наявності дисгармонії у фізичному, емоційному, соціальному розвитку, інтенсивним формуванням самосвідомості, самооцінки, підвищеного інтересу до себе та прагненні відчувати себе дорослим. Підлітки, як зауважує академік І.Бех прагнуть «поводитися як дорослий, мати вигляд дорослого, володіти тими самими, що й дорослий, правами і можливостями», а гармонійний розвиток змістовних сторін дорослості підлітка, тобто його інтелектуальної, трудової та морально-етичної дорослості зумовлює те, що наслідування зовнішніх форм дорослості (манери поведінки) [4, с. 102] перебувають в розумній межі.

Одночасно процес входження підлітка-школяра в систему складних соціальних зв'язків – це віддзеркалення взаємодії між шкільним мікросередовищем через стосунки з товаришами (самостійність існує наперекір батькам, претензії на дорослість різко підкреслені і яскраво виражені) та індивідуальністю особистості підлітка з конкретною здатністю сприймати, усвідомлювати і реагувати на вимоги і виклики часу (тому формування почуття дорослості відбувається без особливих конфліктів і переживань на фоні особистого ставлення-прикладу при наданні повної самостійності чи одночасно в стосунках між дорослими і товаришами).

Проведення різних за формою і завданнями військово-спортивних ігор (реконструкція, «операція», «захоплення висоти», тощо) та участь у них більшості підлітків сприяє формуванню у них просоціальної поведінки. Участь особливо підлітків закладів середньої загальної освіти у плануванні, проведенні, аналізі результатів військово-спортивних ігор передбачає створення в групі чи тимчасовому колективі такого мікроклімату, головною ознакою котрого є атмосфера взаємодії, взаєморозуміння й довіри. При цьому виключається домінування одного учасника навчально-виховного процесу над іншим, однієї думки над іншою. Підлітки легше і швидше звільняються від стереотипів й упередженості в стосунках, у них формуються уміння співробітництва й навички толерантного спілкування, краще розвиваються відповідні якості просоціальної особистості: *доброзичливість* як ставлення до іншої людини, що базується на загальнолюдських цінностях; *гуманність* – орієнтованість на людину як універсальну цінність; *довіра* – відкриті, позитивні взаємовідносини між людьми, що відображають впевненість у порядності й доброзичливості іншої сторони; *чуйність* – здатність помічати й брати до уваги інтереси й потреби інших; *альтруїстичність* – безкорисливі дії, спрямовані на благо (задоволення інтересів) інших людей; *емпатійність* – здатність до співпереживання, осягнення емоційного стану іншого, розуміння його на рівні чуттів, намагання емоційно відгукнутися на його проблеми; *терпимість* – ставлення з повагою до виявлення несхожості; *рефлексивність* – усвідомлення власної неоднозначності, особливостей характеру й поведінки.

Термін «просоціальна поведінка» використовується науковцями для позначення моральних дій, що властиві певній культурі (*соціально-позитивні*): *щедрість, допомога іншому, співпраця, вираження співчуття*. Вчені характеризують просоціальну поведінку як вчинки та дії індивіда, спрямовані на користь собі й іншим людям, тобто – на досягнення особистісного та громадського благополуччя (К. Абульханова-Славська, І. Бех, Б. Братусь, О. Леонтьєв, А. Маклаков, Н. Кухтова, І. Юсупов, С. Рубінштейн). Результати фундаментального дослідження лабораторії фізичного розвитку та здорового способу життя Інституту проблем виховання НАПН України, що було здійснено упродовж 2014–2016 рр. свідчать, що просоціальна поведінка є досить розповсюдженою формою людської активності, яка відіграє вагомий роль у міжособистісних стосунках, внутрішньогруповій взаємодії, спілкуванні та діяльності людей. Науковцями лабораторії просоціальна поведінка тлумачиться як *система дій та вчинків особистості, зумовлена свідомим прийняттям соціально значущих норм і цінностей, прагненням конструктивно вирішувати міжособистісні та групові суперечності, несприйнятливостю до ризикованих способів суб'єкт-суб'єктних взаємодій, здатністю до самореалізації у різних видах соціально значущої діяльності* [5, с. 13].

Залучення підлітків до участі у військово-спортивних іграх з метою формування у них якостей просоціальної особистості має свої характерні особливості: виражена військово-прикладна спрямованість знань і дій в грі необхідних як майбутньому захиснику Вітчизни, так і громадянину; наявність елементів героїки та бойової романтики; пропаганда здорового способу життя; формування колективу і взаємодопомоги, дотримання дисципліни та безконфліктне вирішення тактичних завдань; перевірка своїх сил і можливостей у ігрових ситуаціях чи під час виконання різних вправ (біг, стрибки, метання, орієнтування на місцевості, надання першої допомоги, навички похідного життя, стройові вправлення); відчуття дорослості, самостійності, реальна самооцінка, самоствердження; формування справжньої дружби, товариства і взаємної виручки.

Основними державними інституціями, що забезпечують питання формування і реалізації державної політики у сфері патріотичного виховання молоді є Міністерство освіти та науки, Міністерство у справах сім'ї, молоді та спорту, РНБО України, Міністерство оборони, Інститут проблем виховання Академії педагогічних наук України та інші громадські організації (Пласт, об'єднання учасників АТО, тощо). Технологічна структура будь-якої гри, так і військово-спортивної гри як діяльності охоплює: *цілепокладання* (уміння поставити мету, визначити завдання), *планування* (здатність передбачити розвиток подій, процесів, операцій), *реалізацію цілей* (уміння реалізувати ігровий задум), *аналіз отриманих результатів* (здатність проаналізувати набутий ігровий досвід) (Д. Ельконін, В. Коваленко, П. Підкасистий, М. Стронінта). Ігрова технологія – багатопланова, різноаспектна, тому важливі функції на думку вчених ((Г. Селевко, Л. Новікова, В. Караковський, І. Фрішман), які вона виконує: *спонукальна, освітня, виховна, розважальна, інформативна, контрольна-корекційна, соціалізація, самореалізація*.

Всеукраїнська дитячо-юнацька військово-патріотична гра «Сокіл» («Джура») є системною формою позакласної роботи з військово-патріотичного та морально-етичного виховання учнівської молоді, важливим засобом формування національної свідомості, спортивно-оздоровчої роботи. Організація гри «Джура» в школі здійснюється на основі Положення про зазначену гру, затвердженого наказом МОН молоді та спорту України від 13.06. 2012 року № 687. Основні завдання гри: виховання дітей та молоді у дусі відданості Батьківщині та українському народу через відродження національних і загальнолюдських духовних та моральних цінностей; набуття учнями школи знань, умінь і навичок, необхідних захиснику Вітчизни; формування в учнів високих морально-психологічних якостей і добротності, мужності, сміливості, рішучості, відваги, стійкості, наполегливості, дисциплінованості та ініціативності на основі відновлених народних традицій; оволодіння учнями основами народної культурної спадщини (пісні, думи, звичаї, ритуали і свята).

Потребує вивчення, популяризації та поширення багаторічного досвіду організації та проведення Всеукраїнської спартакіади з військово-прикладного

семиборства серед вихованців військових (військово-морських ліцеїв) та ліцеїв з посиленою військово-фізичною підготовкою України, яку вже декілька років поспіль проводять Всеукраїнська Асоціація військових (військово-морських) ліцеїв та військових ліцеїв з посиленою військово-фізичною підготовкою та Всеукраїнська Асоціація «Кадетська співдружність». Вихованці військових ліцеїв змагаються у таких спортивних дисциплінах як біг на 100 метрів, підтягування на перекладині, подолання смуги перешкод, стрільба з малокаліберної гвинтівки; метання гранати Ф-1, біг на 3000 метрів, плавання на 50 метрів. Перша Всеукраїнська спартакіада відбулася у 2011 році у «Луганському обласному ліцеї-інтернаті «Катетському корпусі імені героїв Молодої гвардії». Переможці Спартакіади довели всім, що спорт виховує справжній патріотизм. З тих пір, не зважаючи на війну на Сході країни, Спартакіада успішно проводиться кожного року. У 2017 році господарем Спартакіади був державний ліцей-інтернат з посиленою військово-фізичною підготовкою «Кадетський корпус» імені І. Г. Харитоненка. У змаганнях взяли участь 168 ліцеїстів. Тридцять учасників змагань виконали норматив «Кандидат у майстри спорту» (вищий розряд у цьому виді спорту).

На Житомирщині з вересня 2016 року поблизу с. Сушки на символічному місці – останнього бою УПА проти НКВС (1955 р.), проходить військово-спортивна гра «Гайдамаки», яка збирає школярів, молодь з метою навчання та отримання знань з дій цивільного населення під час війни. Координатори заходу - члени Молодіжного Націоналістичного Конгресу та військові інструктори-учасники АТО навчають: як поводитися під час ведення бойових дій у місті(що робити, коли ти в місті і навколо вороги); як правильно пересуватися групою в лісі та на відкритій місцевості; як робити відступ та евакуювати пораненого; як виявити міну та не підірватися на ній; як маскуватися; що таке «тривожна валіза» і як її збирати; перша медична допомога; психологія бою або як не панікувати, коли над головою кулі свистять.

Проведення військово-спортивної гри «Патріот» на теренах Рівненської, Харківської, Тернопільської областей ставить за мету виховання майбутніх захисників Вітчизни на бойових традиціях українського народу та Збройних сил України; формування свідомого ставлення до питань особистої та громадської безпеки, засвоєння теоретичних знань та розвиток практичних навичок поведінки в екстремальних ситуаціях.

Всеукраїнська національно-патріотичної військово-спортивної гри «Захисник України» відбулася у 2017 році на території Житомирської області. У рамках гри були проведені наступні змагання та конкурси: стройова пісня із проходженням стройовим кроком, орієнтування, конкурс бівуаків (таборування), естафетні змагання протяжністю 1 кілометр (переповзання по-пластунськи, метання гранати Ф-1, стрільба із пневматичної гвинтівки, змагання «Рятівник», гра «Відун», конкурс з «Основ медичних знань», топографічна підготовка).

Національна дитячо-юнацька військово-спортивна гра «Хортинг-Патріот» – один із різновидів військово-спортивної гри, в процесі якої застосовується і збагачується життєвий досвід підлітків, поглиблюються знання про військову службу, загальну дисципліну, явлення про навколишній світ, формуються змагальні спортивні навички, необхідні їм для успішної майбутньої трудової діяльності, виховуються вольові якості й організаторські здібності. Вона заснована в Україні у 2015 році та зареєстрована Головним управлінням юстиції у м. Києві Міністерства юстиції України (свідоцтво про реєстрацію громадського об'єднання як громадської організації № 1430225 від 26 лютого 2015 року). Серед головних завдань гри: підготовка до служби в Збройних Силах України, виховання підлітків в дусі патріотизму та любові до Батьківщини, створення умов для прояву активної громадянської позиції; вдосконалення тактичних і практичних знань учасників гри, підвищення рівня практичних навичок дій в екстремальних ситуаціях, під час дорожньо-транспортних пригод та при пожежах; розвиток соціальної та громадянської відповідальності, що виявляється в активній життєвій позиції; фізичний розвиток та зміцнення їхнього здоров'я, інтелектуальний розвиток учнів, підвищення рівня їхньої самодисципліни, психологічного загартування та підготовки до майбутнього дорослого життя. Задум засновників гри «Хортинг-Патріот» співзвучний ідеям виховання просоціальної особистості, оскільки етика

гравця повинна спонукати його допомагати ближньому справою і словом, втішати стражденного, приходити на допомогу знедоленому.

Аналіз проведення різних за формою організації та завданнями військово-спортивних ігор у сучасних умовах розвитку українського суспільства дозволяє стверджувати необхідність активного поширення практики застосування видів ігор одночасно з їх чітким законодавчим регулюванням у відповідності до мети, що регламентується станом підготовки учнівської молоді до захисту Батьківщини, підвищення рівня практичних навичок їхніх дій в певних ситуаціях; реалізації прав громадян на самооборону власного життя та здоров'я.

Список використаних джерел

1. Україна 2016-2017: ознаки прогресу та симптоми розчарування (аналітичні оцінки) Ukraine 2016-2017: signs of progress and symptoms of disappointment (assessments). – К., 2016. – 94 с.

2. Юнісеф, Дитячий фонд, Україна. Експрес оцінка соціально психологічного становища дітей в Донецькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.unicef.org/ukraine/ukr/Rapid_Psychosocial_Assesment_of_Children_in_Donetsk_Oblast_ua.pdf.

3. Тарасова Т. В. Роль гри та арт-технологій у подоланні підлітками уразливих категорій посттравматичних стресових розладів / Т. В. Тарасова // Посттравматичний стрес: дорослі, діти та родини в ситуації війни: зб. матеріалів Міжнар. міждис. асамблеї (8-10 грудня 2017 р., м. Київ) : Східно-європейський університет, 2017. – Т. 3. – С. 228-240 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lp.edu.ua/sites/default/files/attachment/2017/opportunity/7299/ministerstvo_osvity_i_nauky_ukrayiny_1.pdf.

4. Бех І. Д. Вибрані наукові праці. Виховання особистості. Том 1. – Чернівці: Букрек, 2015. – 840 с.

5. Формування просоціальної поведінки учнів в умовах превентивного виховного середовища загальноосвітнього навчального закладу : монографія / Кириченко В. І., Єжова О. О., Нечерда В. Б., Тарасова Т. В., Демянчук О. Л. – Терно-Граф, 2016. – 244 с.

Оксана Яворська,

студентка Університету державної фіскальної служби України

Науковий керівник:

С. О. Гаєва, старший викладач кафедри

фізичного виховання, спорту та здоров'я людини ННІСФБІР УДФСУ

ХОРТИНГ, ЯК ЗАСІБ ПІДГОТОВКИ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ДО ЗАХИСТУ ВІТЧИЗНИ

Сьогодні Українська держава та її громадяни стають безпосередніми учасниками процесів, які мають велике значення для подальшого визначення, першою чергою, своєї долі, долі своїх сусідів, подальшого світового порядку на планеті. На жаль, до сьогодні українська освіта мала слабкий досвід щодо виховання патріотизму в молоді. Тому серед виховних напрямів сьогодні найбільш актуальними виступають патріотичне, громадянське виховання як основоположні, що відповідають викликам сучасності, так і закладають підвалини для формування свідомості нинішніх і майбутніх захисників України. «Складовою частиною патріотичного виховання, а в часи воєнної загрози – пріоритетною, є військово-патріотичне виховання, зорієнтоване на формування у зростаючої особистості готовності до захисту Вітчизни» [2, с. 5].

На даному етапі розвитку України, коли є загроза втратити державну незалежність, виникає нагальна потреба посилення національного, в тому числі військово-патріотичного виховання молоді – формування нового українця-захисника держави.

Предмет «Захист Вітчизни», як зазначено в Програмі для навчальних закладів системи загальної середньої освіти, що рекомендована Міністерством освіти і науки України (Лист № 1/11-6881 від 14.08.2009 р.) має **головну мету** – розвиток особистості